

Гамід Н. Алішов

ВПЛИВ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС НА ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ В ГАЛУЗІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ

У статті визначено специфіку ринку продуктів харчування, проаналізовано діяльність міжнародних компаній в галузі виробництва продуктів харчування в Україні. Здійснено оцінювання їх впливу на економіку України і впливу Угоди про асоціацію з ЄС в системі євроінтеграційних координат.

Ключові слова: харчова промисловість; виробництво; інвестиції; інтеграція.

Рис. 3. Літ. 10.

Гамид Н. Алишов

ВЛИЯНИЕ СОГЛАШЕНИЯ ОБ АССОЦИИ С ЕС НА ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МЕЖДУНАРОДНЫХ КОМПАНИЙ ПО ПРОИЗВОДСТВУ ПРОДУКТОВ ПИТАНИЯ

В статье определена специфика рынка продуктов питания, проанализирована деятельность международных компаний в области производства продуктов питания в Украине. Осуществлена оценка их влияния на экономику Украины и влияния Соглашения об ассоциации с ЕС в системе евроинтеграционных координат.

Ключевые слова: пищевая промышленность; производство; инвестиции; интеграция.

Gamid Nadir-oglyAlishov*

THE INFLUENCE OF THE EU-ASSOCIATION AGREEMENT ON THE ACTIVITY OF INTERNATIONAL COMPANIES IN THE PRODUCTION OF FOODSTUFFS

The article defines specifics of food market and analyzes activities of international companies operating in food production sector in Ukraine. The evaluation of impact on Ukraine's economy of those companies and Association Agreement with EU within eurointegration processes has been provided.

Keywords: food industry; production; investment; integration.

Peer-reviewed, approved and placed: 11.08.2017.

Постановка проблеми. Основна риса розвитку світової економіки ХХІ століття – інтенсивне розширення міжнародних економічних відносин, яке проявляється, в першу чергу, в глобалізації бізнесу, розширенні доступу іноземних компаній на національні ринки. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом тягне за собою поглиблення міжнародної інтеграції та розширення економічного співробітництва, що, в свою чергу, призведе до посилення впливу зовнішніх чинників на соціально-економічний розвиток окремих країн, серед яких особливе місце займають прямі іноземні інвестиції (ПІІ). Очікування поліпшення інвестиційного клімату пов'язують в першу чергу з гармонізацією українського законодавства до європейських норм.

* National Academy of Management, Ukraine.

Для українських виробників зона вільної торгівлі (ЗВТ) фактично почала діяти ще з весни 2014 р., коли були надані українському бізнесу односторонні торгові преференції на європейському ринку. Повноцінно ЗВТ вступила в силу з 1 січня 2016 р., коли для європейських компаній був спрощений доступ до українського ринку. Домовленості в рамках ЗВТ включають взаємне скасування близько 95% ввізних мит, а також істотне зниження тих, що залишилися, в тому числі за рахунок створення тарифних квот з нульовою ставкою в рамках квоти.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [10] має велике значення для економіки України не тільки в тому, що українські експортери отримують доступ в найбільший регіональний ринок, хоча це теж важливо, а і в тому, що Угода вплине на реформування економіки України, зробивши її привабливою для зовнішнього інвестора. В результаті реалізації Угоди середня ставка ввізного мита ЄС знизиться для українських товарів з 4,8% до нуля, тоді як відповідна ставка для товарів з ЄС при ввезенні в Україну – з 4,5% до 0,2%.

Одночасно зі зниженням тарифних бар'єрів Угода про асоціацію веде до істотного зниження нетарифних бар'єрів і поліпшення внутрішнього регуляторного клімату в Україні, що теж має зробити країну більш привабливою для зовнішніх інвесторів.

На думку економістів-практиків, експертів з даного питання, ратифікація Угоди про асоціацію надасть можливість інвесторам без проблем відкривати виробництва в Україні і експортувати продукцію до країн ЄС. Тобто, іноземні виробники отримали певні гарантії неможливості відновлення митного режиму, що є хорошим кроком для залучення іноземних інвестицій.

З огляду на це, необхідність аналізу діяльності міжнародних компаній в галузі виробництва продуктів харчування в умовах євроінтеграції не викликає жодного сумніву.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку економічної інтеграції та зовнішньої торгівлі широко висвітлені в зарубіжній і вітчизняній науковій літературі. Необхідно відзначити, що окремі питання євроінтеграції розглядалися вченими і фахівцями-практиками О.О. Беляєв, М.О. Галаган, І.А. Грицяк, В.П. Горбатенко, Т.О. Осташко та ін. [5] Дослідження П.М. Купчак присвячені функціонуванню харчової промисловості в умовах активізації інтеграційних процесів, інвестиційним аспектам даного процесу та питанням взаємодії України з Євросоюзом присвятили свої праці М. Денисенко, М. Макаренко, В. Федоренко. У процесі написання статті автор врахував ряд положень, висунутих зарубіжними фахівцями в області економічної теорії. Незважаючи на значну кількість науковців [5], що досліджували перспективи і ризики для окремих галузей та наслідки імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС для економіки України, залишається невирішеною низка питань, зокрема, вплив Угоди на діяльність міжнародних компаній в галузі виробництва продуктів харчування.

Мета дослідження полягає в аналізі сучасного стану і характерних тенденцій діяльності міжнародних компаній в галузі виробництва продуктів харчування в умовах Угоди про асоціацію з ЄС.

Основні результати дослідження. Галузь виробництва продуктів харчування відіграє ключову роль в житті людства, але, як це не парадоксально, її конт-

ролює вкрай обмежена кількість транснаціональних компаній. Захист внутрішніх ринків, а також умов виробництва – важливі складові економічної політики кожної країни і при цьому продовольчий ринок є фактично обов'язковою зоною порівняно високих рівнів захисту.

Специфікою ринку продуктів харчування, на думку автора статті, є, в першу чергу, наявність особливостей взаємозв'язків і взаємовідносин продавців і покупців на ньому: споживання продуктів харчування не може бути відкладено покупцем на тривалий термін, а з боку виробника, в більшості випадків, неможливе оперативне збільшення або скорочення обсягів виробництва. Тому як характерну рису ринку слід визнати певний консерватизм, як з боку споживача, так і з боку виробника, тобто далеко не завжди основні компоненти ринку – попит і пропозиція – можуть адекватно, через систему цін, реагувати на зміни стану іншої сторони.

При дослідженні змін на світовому ринку продуктів харчування і особливостей його трансформації необхідно враховувати те, що сучасний аналіз тенденцій розвитку неможливо окреслити рамками неокласичної теорії, з огляду на те, що в природі світових цін на продукти харчування закладено безліч передумов неекономічного характеру (соціального, демографічного, політичного тощо). Більш того, поведінка суб'єктів світового ринку продуктів харчування часто відхиляється від міркувань повної раціональності. Наприклад, можна стверджувати, що частка витрат на продукти харчування падає при зростанні добробуту домогосподарств (закон Енгеля, який обґрунтовується [10] та підтверджується дослідженнями [8]), а також, що бідні домогосподарства більш чутливі до коливань цін на продукти харчування, ніж багаті (у відповідності із дослідженнями [7] довготривалої динаміки споживання П. Тіммера, С. Блока та Д. Дове).

Зважаючи на вказані характеристики і особливості, ринок продуктів харчування не може повністю саморегулюватися і тому вимагає зовнішнього втручання, наприклад, з боку держави. Серйозні зміни цін на даному ринку відіграють вкрай негативну роль як для виробника, так і споживача. Тому основним завданням національних урядів країн світу є недопущення різких коливань цін, зниження виробництва і споживання та дестабілізації ринку в цілому. Високі тарифи, неврівноважений обмінний курс валют, кількісні обмеження, які за певних обставин еквівалентні тарифам, прямо або побічно пов'язані з цінами.

Для України відкриття європейського ринку і підписання Угоди про асоціацію з ЄС є безумовно необхідним для забезпечення подальшої інтеграції країни до глобального економічного простору. У вигляді достатніх умов успішності інтеграції економіки України в світове співтовариство виступає рішення комплексу проблем, ключова серед яких – забезпечення позитивних зрушень в структурі національної економіки та відповідних структурних реформ. На сьогоднішній день економічна інтеграція України характеризується відсутністю широких виробничо-технологічних зв'язків з країнами ЄС. У той же час в Україну з країн ЄС імпортується готова продукція, в тому числі інвестиційного призначення, яка має більш високу вартість. Саме тому визначальним для України є не тільки розширення доступу до європейських ринків,

але і використання отриманих від підписання Угоди можливостей для реформування та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Особливо важливо в цьому процесі забезпечити включення окремих видів діяльності в технологічні ланцюги промислового виробництва країн ЄС, багато з яких інтенсивно реалізують нові промислові стратегії.

На кінець 2016 р. в Україні діяло декілька десятків міжнародних корпорацій, але на основну увагу заслуговують компанії, які займаються виробництвом продукції на території України, є потенційними інвесторами і, як наслідок, розвивають промисловий потенціал країни. На рис. 1 наведено обсяги та динаміку прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в економіку України за 2010-2016 роки [2].

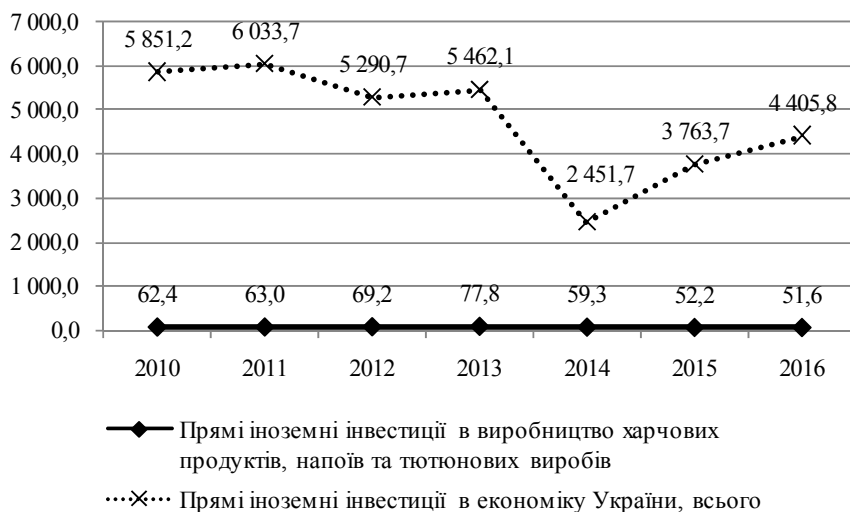

Рис. 1. Динаміка прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в економіку України за 2010-2016 рр. (млн. дол. США) [2]

За даними Державної служби статистики України протягом 2016 р. країнами світу в економіку України було інвестовано 4405,8 млн. дол. США. Інвестиції в виробництво продуктів харчування складають близько 1,2% від загальних прямих інвестицій в економіку країни. Серед головних інвесторів – найвідоміші компанії, які впливають на формування світового ринку харчових продуктів (рис. 2) [2].

Компанія «Nestle», яка володіє контрольним пакетом акцій ЗАТ «Львівська кондитерська фабрика «Світоч», 100% акцій ТМ «Торчин» та ТМ «Мівіна», найбільша харчова корпорація в світі: за всіма показниками вона більш ніж в півтора рази обходить найближчого переслідувача – «Unilever». Компанія виробляє розчинну каву, мінеральну воду, шоколад, морозиво, бульйони, молочні продукти, дитяче харчування. Має більше 2000 товарних знаків на 461 фабриці в 83 країнах світу. Близько 40% належить швейцарським інвесторам. В 2016 р. «Nestle» інвестувала 400 млн. грн. у виробництво в Україні, зокрема, 150 млн грн використано на придбання нової лінії по виробництву вафель на Львівській кондитерській фабриці «Світоч».

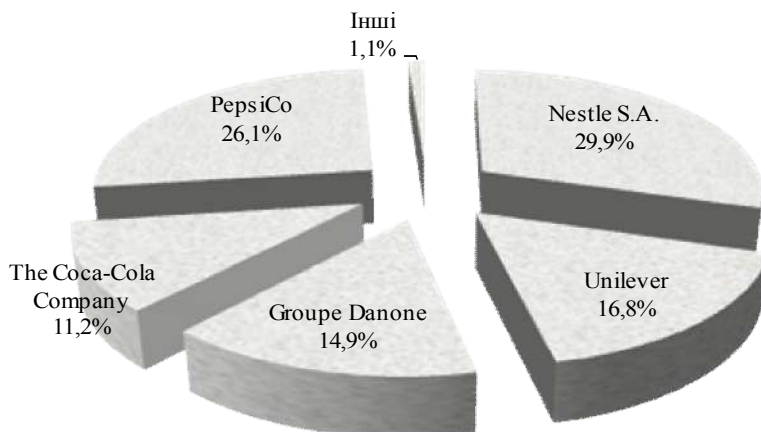

Рис. 2. Прямі інвестиції міжнародних компаній в галузі виробництва продуктів харчування в економіку України в 2016 році,
авторська розробка за даними [3]

Більший сегмент продукції компанії «Unilever» — засоби особистої гігієни та побутової хімії. Проте на продукти харчування і напої припадає близько третини виручки. Це такі бренди як «Lipton», «Brooke Bond», «Бесіда», «Calve», «Rama» та інші. 8,6% акцій компанії належить їй самій, інші пакети, від півтора відсотка і нижче, розподілені між інвестиційними фондами. У перших рядах серед власників паперів — «Norges Bank Investment Management» і «Vanguard Group».

«Coca-Cola» один з найдорожчих брендів в світі. В цілому продажі компанії склали близько 50 млрд. дол. США в 2016 р., половина припала на флагманську газовану воду (напій Кока-Кола). Концерн — найбільший світовий виробник і постачальник концентратів, сиропів і безалкогольних напоїв. Компанія входить в S&P 500. ІП «Кока-Кола Беверіджиз Україна» — єдина компанії в Україні, яка виготовляє напої під маркою «The Coca-Cola Company». З 1992 р. — часу виходу компанії на український ринок — інвестиції склали 280 млн. дол. США та 117 млн. євро.

«Groupe Danone» — найбільший в світі виробник та продавець молочної продукції, дитячого харчування та бутильованої води. 80% акцій компанії знаходяться у вільному обігу, 5% — у власному управлінні. «Danone» знаменита тим, що активно займається впровадженням «зелених технологій» і робить багато зусиль для зниження навантаження виробництва на навколишнє середовище. Потужності «Danone Україна» розташовано в Херсоні та Кременчуці. За останній рік компанія інвестувала 200 млн грн у виробництво дитячої молочної продукції. Встановивши нові лінії на заводі «Кремез», вона фактично перезапустила бренд дитячого харчування «Тьома», яке раніше імпортувала з Росії.

«PepsiCo», крім відомих всьому світу лимонадних брендів («Pepsi», «7UP»), володіє рядом продуктових торгових марок. «PepsiCo» — один з найбільших в Україні виробників продуктів харчування (бренди Lay's, «ХрусTeam») та напоїв («Lipton Ice

Tea», «Єсентуки»). «PepsiCo» сильно поступається «Nestle» за обсягами виручки, проте бренд, так само як і «Coca-Cola», є одним з найдорожчих в світі. Після низки придбань (торгові марки «Чудо», «Слов'яночка», «Машенька», «Ромол», «Смачненький») українське відділення корпорації стало найбільшим продуктовим виробником в нашій країні. 70% цінних паперів компанії розподілено між безліччю інституційних фондів. Найбільший пакет у «Vanguard Group» – майже 6%.

Нові виробництва з іноземним капіталом відкриваються в останні 2-3 роки, незважаючи на складний політично-економічний стан в країні. Серед них – виробництво маргаринів «Puratos» в Одеській області і чайна фабрика «Unilever» під Києвом (8,3 млн євро) [3].

Не секрет, що Україна сповна забезпечує себе продуктами харчування. Однак стан внутрішнього ринку все ще далекий від рівня розвитку, навіть сусідніх центральноєвропейських країн, орієнтованих на різноманітність смаків і, насамперед, можливості споживачів.

Причин загального інвестиційного сплеску кілька. Україна – це найбільша країна в Європі, це – великий ринок та одна з найбільш економічно конкурентоспроможних платформ в Європі, що має величезний потенціал для зростання. По-друге, зараз прекрасний час, щоб інвестувати в українські потужності при низькій оціночній вартості проектів. Звідси потік інвестицій в інфраструктурні проекти. Ми знаходимося на кордоні з Європою і всього за добу наші товари потрапляють до країн ЄС. Окрім того, Угода про асоціацію (ст. 86, 97, 98, 99, 100, 101 та 102) передбачає спрощення адміністративних бар'єрів у залученні іноземних інвестицій, умов перебування іноземних інвесторів на території України, про що може свідчити і динаміка прямого іноземного інвестування міжнародних компаній в галузі виробництва продуктів харчування в економіку України (рис. 3).

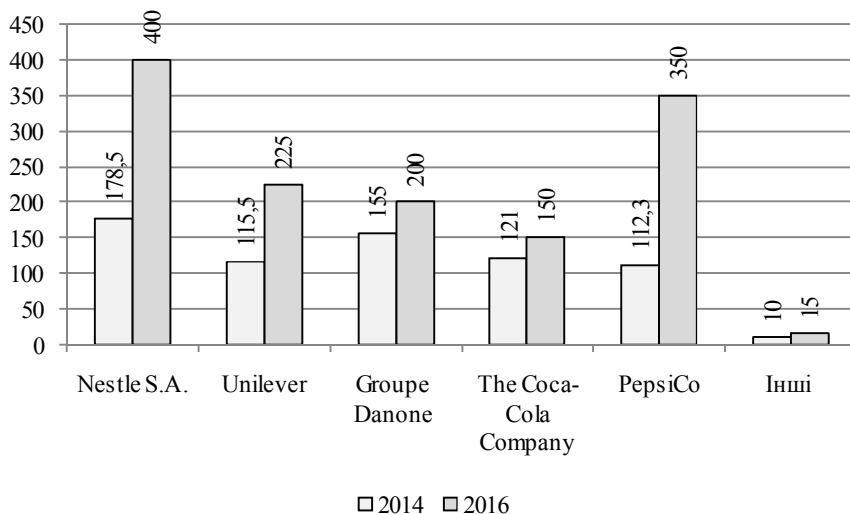

Рис. 3. Динаміка прямого іноземного інвестування інвестиції міжнародних компаній в галузі виробництва продуктів харчування в економіку України в 2016 році, млн грн, [3]

Свобода пересування, свобода руху капіталу, свобода заснування підприємницької діяльності та свобода надання послуг – основа єдиного ринку в ЄС, на якій ґрунтуються і питання інвестування, а також правила переміщення інвесторів між країнами Європейського Союзу.

Іноземні інвестиції крім загального зростання економічного добробуту, розширення виробництва і збільшення числа робочих місць приносять ще й ослаблення залежності від зовнішніх ринків, оскільки фактично здійснюється перенесення виробництва товарів, що імпортуються до країни-реципієнта інвестицій. Таким чином, іноземні інвестиції сприяють вирішенню традиційної проблеми економічної залежності і є одним з локомотивів економічного розвитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Набуття членства Україною в міжнародних структурах європейського рівня спонукає вітчизняну економіку здійснювати заходи щодо міжнародної інтеграції.

Після введення в дію режиму вільної торгівлі при експорті в ЄС відбувається істотне зниження та поступове скасування тарифних ставок на промислові харчові продукти (близько 85% тарифних ліній), що не охоплені тарифними квотами. Україна має можливість знижувати свої ввізні мита протягом від 0 до 10 років в залежності від видів продовольчих товарів. Україна отримує право на безмитний доступ в рамках виділених тарифних квот на європейські ринки багатьох видів харчових продуктів.

Після створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС за належного інвестиційного клімату та дотримання всіх вимог Угоди можна очікувати збільшення капіталовкладень у вітчизняну харчову промисловість з країн ЄС, зокрема, міжнародних компаній в галузі виробництва продуктів харчування..

Проте, існує небезпека ослаблення конкурентних позицій вітчизняних підприємств харчової промисловості, особливо малих і середніх, внаслідок зростаючої конкуренції на внутрішньому ринку.

На тлі високих нетарифних бар'єрів ЄС для вітчизняної продукції харчової промисловості особливі ризики для галузі представляє ймовірна втрата ринків, але успішна реалізація всіх, передбачених Угодою про асоціацію з ЄС заходів, дозволить вітчизняній харчовій промисловості посісти належне місце не лише на внутрішньому, а й на світових ринках.

1. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon3.rada.gov.ua.

Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: zakon3.rada.gov.ua.

2. Динаміка прямого іноземного інвестування в економіку України: Державний комітет статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

Dynamika priamoho inozemnoho investuvannia v ekonomiku Ukrainy: Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: www.ukrstat.gov.ua.

3. 200 крупнейших компаний Украины. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: forbes.ua/ratings/2.

200 krupneyshikh kompaniy Ukrainy. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupu: forbes.ua/ratings/2.

4. Огляд економіки України 2016 Американської торгівельної палати. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.chamber.ua/uk/Investment/MarketOverview/4789.

Ohliad ekonomiky Ukrainy 2016 Amerykanskoï torhivelnoi palaty. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: www.chamber.ua/uk/Investment/MarketOverview/4789.

5. Оцінка впливу Угоди про асоціацію / ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України: Наукова доповідь / за ред. акад. НАН України В.М.Гейця, чл.-кор. НААН України, д-ра екон. наук Т.О.Осташко, чл.-кор. НАН України, д-ра екон. наук Л.В. Шинкарук; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозув. НАН України". – К., 2014. – 102 с.

Otsinka vplyvu Uhody pro asotsiatsiiu / ZVT mizh Ukrainoiu ta YeS na ekonomiku Ukrainy: Naukova dopovid / za red. akad. NAN Ukrainy V.M.Heitsia, chl.-kor. NAAN Ukrainy, d-ra ekon. nauk T.O.Ostashko, chl.-kor. NAN Ukrainy, d-ra ekon. nauk L.V. Shynkaruk; NAN Ukrainy, DU "In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy". – К., 2014. – 102 с.

6. *Krishna G. Palepu, Tarun Khanna*. Winning in emerging markets : a road map for strategy and execution. Harvard Business School Publishing. – Rezhym dostupu: www.amazon.com.

7. *Muhammad, Andrew, James L. Seale, Jr., Birgit Meade, and Anita Regmi*. (2011). International Evidence on Food Consumption Patterns: An Update Using 2005 International Comparison Program Data. TB-1929. U.S. Dept. of Agriculture, Econ. Res. Serv. March 2011.

8. *Seale, J.L., Regmi, Jr.* (2006). Modeling international consumption patterns. Review of Income and Wealth. Series 52, Number 4, P. 603-624.

9. *Stiglitz, Joseph E.* (2007). Regulating Multinational Corporations: Towards Principles of Cross-Border Legal Frameworks in a Globalized World Balancing Rights with Responsibilities. American University International Law Review 23: P. 455-456.

10. *Theil, H., Chung C.F., Seale J.L.* (1989). International evidence on consumption patterns (Vol. 1) JAI Press.